

Maria van Altijddurende Bijstand

In de serie over diaconale heiligen kan Maria uiteraard niet ontbreken. Bij de start van deze serie had ik het al over een man die, omdat hij als kind vaak door zijn moeder mishandeld was, een gespleten persoonlijkheid had ontwikkeld die hem veel onrust bezorgde. Hij kwam aan de deur van de pastorie omdat hij regelmatig momenten van grote innerlijke vrede vond als hij de Mariakapel van de St. Nicolaaskerk in Nieuwegein bezocht. Hij wilde weten hoe dat mogelijk was. Hij was niet katholiek, bezocht nooit een kerkdienst. Maar de icoon van Maria van Altijddurende Bijstand fascineerde hem. In het gesprek dat ik met hem had, bewandelde ik twee sporen: een psychologisch en een theologisch spoor. Die twee sporen hebben elkaar nodig; de trein van inzicht en begrip kan erop verder rijden richting waarachtige verering. Toen hij meer begrip had, kon ik ook met hem bidden. In die lijn probeer ik vandaag verder te gaan.

Maria kan nabij komen, bijstand geven aan wie in nood is, verdriet heeft of een luisterend oor zoekt. Maar ook aan wie zich inzet voor een ander. Het gaat hier niet om twee verschillende soorten mensen. Wie op het ene moment noodlijdend en afhankelijk is, kan op een ander moment juist een ander bijstaan. Wie zich inzet voor anderen doet dat vaak ook omdat hij of zij zelf aan den lijve de eigen kwetsbaarheid en afhankelijkheid heeft ervaren. En bij je inzet voor anderen kom je ook jezelf tegen: je talenten én beperkingen, je reflexen en gevoeligheden. Bij nood gaat het nogal eens om moeilijke situaties en/of moeilijke mensen. Hoe ga je daarmee om? Kun je ook van moeilijke mensen houden? Hoe kun je daarin groeien, zodat je afweer van ingewikkelde situaties minder wordt? Een tegenover, iemand met een sterke persoonlijkheid, kan je leren kritisch en toch met liefde naar jezelf te kijken. Maria is zo iemand.

Er zijn talloze voorstellingen van Maria met Jezus als kind, waarbij mensen hun hart openen in hun gebed en hun gebed kracht bijzetten door een kaarsje aan te steken. Eén voorstelling komt in kerken en kapellen echter heel veel voor: reproducties van een icoon, Maria van Altijddurende Bijstand geheten, uit ongeveer de 15de eeuw, met overschilderingen

uit de 18de eeuw (zie afbeelding). Het origineel hangt in de St. Alfonsus in Rome, een kerk van de redemptoristen, die erg aan de verspreiding van deze voorstelling hebben bijgedragen. Op de website www.geloofenleven.be/page195.html is veel te lezen over de geschiedenis en de betekenis van deze icoon. Door de eeuwen heen zijn er veel wonderen aan toegeschreven.

Wat zien we? Een gouden achtergrond als verwijzing naar het heilige, naar de hemel. Een vrouw met een kind; het legt zijn handjes in de rechterhand van de vrouw. In Griekse afkortingen staat wie zij zijn: de 'Moeder Gods' en 'De Zijnde', het vleesgeworden woord waardoor alles geschapen is. Rechts de aartsengel Gabriël met in een linnen doek een kruis. Links de aartsengel Michaël met andere voorwerpen van Jezus' toekomstige lijden: de lans, de spijkers, de spons. Het kind, zo zeggen sommigen, schrikt van de symbolen van het lijden, verliest daardoor een van zijn sandaaltjes, maar vindt rust in de handen van zijn moeder. Hoe kan deze icoon nog steeds zo'n wonderbaarlijke uitwerking hebben, voor gelovigen en ongelovigen? Want er kan iets bijzonders gebeuren als we, ook met maar beperkte voorkennis over wie Maria is, vanuit ons hart kijken naar deze icoon.

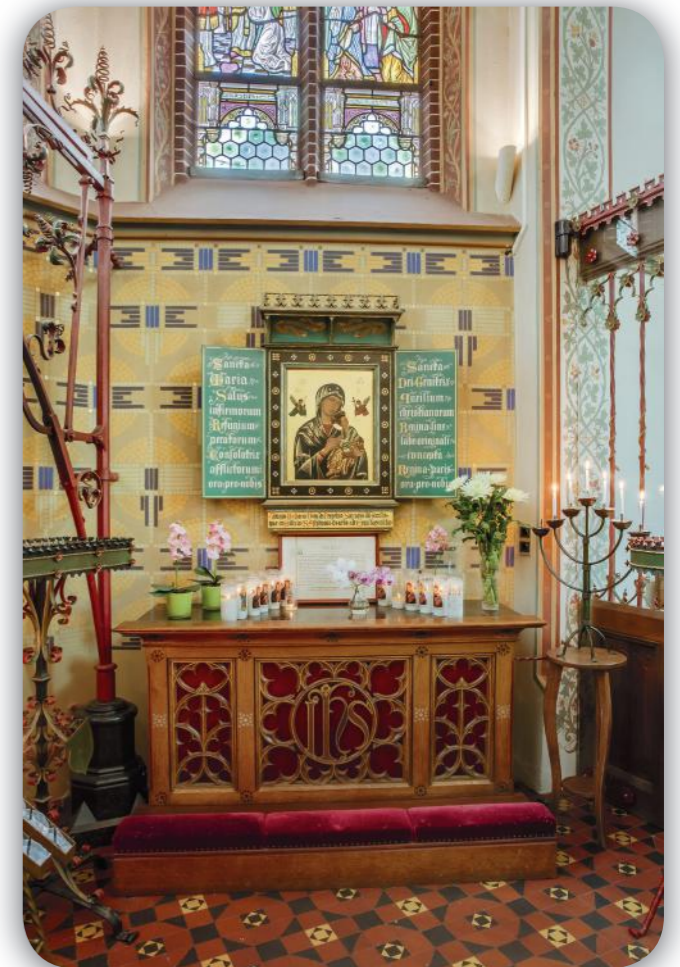
Ik had het over twee sporen om tot begrip te komen. Eerst het buitenperspectief. Ik denk een sleutel te kunnen vinden in de dieptepsychologie van Carl Gustav Jung. Deze spreekt over in de menselijke evolutie ontstane archetypen, die we vanaf de geboorte met ons meedragen en die onze beleving en gedrag beïnvloeden en structuur geven. Eén daarvan is de wijze moeder. Als dit archetype op een voorstelling van Maria geprojecteerd wordt, geeft dat aan haar een bovennatuurlijke glans die betoverend werkt. Eerdere personificaties van dit archetype waren Gaia (moeder aarde) en de Griekse godinnen Demeter en Hera.

Een andere sleutel vind ik bij de godsdienst-wetenschapper Rudolf Otto. Het heilige is voor Otto iets wat tegelijkertijd vrees en fascinatie opwekt. Hij introduceerde het woord 'numineus', om te verwijzen naar het geheimzinnige, wat tegelijk

kracht uitstraalt. Een bekende uitspraak van hem is: "Godsdienst is de beleving van het mysterie en het komt tot uiting als het gevoel zich openstelt voor de indrukken van het eeuwige dat verschijnt door de sluier van het tijdelijke." Dat precies zien we gebeuren bij de icoon van Maria van Altijddurende Bijstand.

Dan het binnenperspectief van de theologie. In de geschiedenis vindt een uitzuivering en verdieping plaats van onze religieuze verbeelding. Maria voegt iets wezenlijks toe dat bijvoorbeeld Demeter en Hera niet hadden: Maria is een vrouw in wie de joodse profetische traditie leeft. Die kant van haar kennen we uit het Magnificat: "De Heer toont de kracht van zijn arm; slaat trotsen van hart uiteen. Heersers ontnemt Hij hun troon, maar verheft de geringen. Die hongerigen overlaadt Hij met gaven, en rijken zendt Hij heen met lege handen." En in Maria is er de directe verwijzing naar de mens geworden God, die gekruisigd, gestorven, begraven en verrezen is. Maria wordt vaak afgebeeld op Pinksteren als stralend middelpunt van de leerlingen. Ook zij is dan helemaal vervuld van de Heilige Geest en zo wordt zij tot oerbeeld van gelovige ontvankelijkheid. Zij belichaamt een staat van zijn waarnaar wij allen verlangen.

Ik ontmoette ooit in Sri Lanka een missionaris, Harry Haas. Hij vond de Maria van zijn jeugd in Limburg soft, bloedeloos, alleen maar lief. Hij vond het een projectie van klerikale verbeelding, waarin angst voor sterke vrouwen schuilt. Hij was meer van

Maria gaan houden toen hij kennismakte met een andere personificatie van het archetype van de wijze moeder: Kali, een godin uit het hindoeïsme. Kali is een beschermende moeder. Maar zij is niet voor de poes: in haar armen heeft zij een zwaard en een afgehakt hoofd, zoals wij dat kennen van Judith: deze joodse vrouw hakte het hoofd van de veldheer Holofernes af en verloor haar stad zo van zijn belegeraars. Het beeld van Kali in een hindoeïetempel bracht Haas weer in verbinding met de Maria uit het Magnificat.

De man die bij mij aan de deur van de pastorie kwam, had een gewelddadige moeder. Ik zei hem: in de Mariakapel krijg jij ineens contact met een oerbeeld diep in jezelf van een wijze, beschermende moeder. Maria van Altijddurende Bijstand heeft jou weer in contact gebracht met hoe waar moederschap is: wijs en liefdevol, krachtig, beschermend en troostend. Zoek haar nog vaak op!

door Hans Oldenhof, diocesaan diaconaal werker

foto pagina 22: de originele icoon
foto's pagina 23: de Mariakapel in de St. Nicolaaskerk te Nieuwegein (Kerfotografie/Diana Nieuwold); close-up van de icoon in deze kapel en het gebed ernaast (Frans Overbeek)